

MÒDUL 1.

Obrir la mirada: l'economia més enllà dels diners

Itinerari educatiu d'Economia Social
i Finances Ètiques

Índex

• Presentació	3
• Objectius d'aprenentatge	3
• Relació curricular	4

MARC CONCEPTUAL

• Les economies plurals.....	5
• Economia feminista i de les cures	6

PROPOSTES EDUCATIVES

• Plantejament de les sessions.....	8
• Sessió 1: Introducció i exploració (taller dinamitzat)	9
- Activitat 1: Què és l'economia? Puc triar? Els criteris de consum	9
- Activitat 2: Quines necessitats tenim? Com les resollem?.....	11
• Sessió 2: Ampliació i consolidació	13
- Activitat 3: Quines economies mouen el nostre món?	13
- Activitat 4: Qui cuida a qui?	16

Presentació

Actualment, al món, l'economia privada de mercat coexisteix amb les economies públiques dels estats i amb múltiples formes d'organització econòmica comunitàries i cooperatives que posen al centre de la seva activitat el benestar de les persones i la sostenibilitat de la vida.

L'economia són els diners, els pressupostos, les empreses, etc. Però també és tot allò que permet donar resposta a les necessitats materials i afectives de les persones amb objectius i lògiques diferents a la màxima consecució del benefici privat: la col·laboració, el suport mutu, la cura, l'intercanvi, etc.

En aquest mòdul observarem l'economia des d'una perspectiva àmplia i diversa per tal de fomentar el pensament crític i la pluralitat d'idees.

Objectius d'aprenentatge

- » Motivar el treball de recerca per fomentar accions transformadores a l'entorn.
- » Mobilitzar els coneixements previs de l'alumnat sobre l'economia.
- » Introduir els principis de l'Economia Social i Solidària i les Economies Feministes.
- » Reflexionar sobre el valor econòmic que tenen les activitats quotidianes i la cura de les persones.

Relació curricular

Àmbit	Competències	Continguts clau	Criteris d'avaluació
<p>Objectiu 1. Explicar les principals característiques que diferencien el sistema d'economia de mercat respecte d'altres sistemes.</p> <p>Objectiu 8. Analitzar les polítiques econòmiques emprades pel sector públic per regular l'activitat econòmica.</p> <p>Objectiu 9. Identificar les competències, interessos i actituds envers la feina per poder prendre decisions de formació i inserció laboral i adaptar-se de manera flexible als canvis que puguin produir-se al llarg de la vida personal i professional</p>	<p>Competència 1 de l'àmbit social. Analitzar els canvis i les continuïtats dels fets o fenòmens històrics per comprendre la casualitat històrica.</p> <p>Competència 3 de l'àmbit social. Interpretar que el present és producte del passat, per comprendre que el futur és fruit de les decisions i accions actuals.</p> <p>Competència 11 de l'àmbit social. Formar-se un criteri propi sobre problemes socials rellevants per desenvolupar un pensament crític.</p> <p>Competència 12 de l'àmbit social. Participar activament i de manera compromesa en projectes per exercir drets, deures i responsabilitats propis d'una societat democràtica.</p>	<p>L'economia i els sistemes econòmics</p> <ul style="list-style-type: none"> - Les necessitats humanes i l'escassetat <p>El sector públic</p> <ul style="list-style-type: none"> - Els ingressos i les despeses de l'Estat 	<p>Reconèixer les característiques dels principals sistemes econòmics per poder valorar l'impacte de les decisions econòmiques en la vida dels ciutadans.</p> <p>3. Reconèixer els diferents rols que assumeix un individu en el sistema econòmic i la interdependència de les seves actuacions amb la resta del món i el medi, per valorar les desigualtats en l'accés als recursos i la distribució de la riquesa.</p> <p>5. Descriure les característiques de diverses situacions econòmiques i proposar alguna mesura correctora dels desequilibris.</p>

Marc conceptual

Les economies plurals

Per als humans, accions com menjar, ser cuidats en cas de malaltia, estudiar o abrigar-se quan fa fred són imprescindibles per sostenir la vida. La paraula economia té el seu origen en el mot grec *oikonomikós*. Oiko significa 'casa' i neimen 'organització, llei, gestió'. Per tant, el mot defineix la 'gestió de la llar'. Seguint aquesta pista etimològica i les diferents aproximacions antropològiques que s'han fet a l'economia, podem entendre-la com el conjunt d'accions i relacions que duem a terme per obtenir tot allò que necessitem per poder viure. Des del més material, fins al més emocional: menjar, habitatge, energia, aigua, caliu, afecte, salut, oci, etc.

L'economia és tot el conjunt d'accions i relacions que duem a terme per obtenir tot allò que necessitem per a poder viure.

A partir d'aquesta concepció, trobem diferents tipus d'economia que podem definir segons les diverses relacions i objectius dels agents implicats.

- » **Economia pública estatal:** És l'economia protagonitzada per l'Administració pública i les empreses de propietat estatal, en què prevalen els criteris de la redistribució i del servei públic i universal. Alguns exemples d'institucions que funcionen així són: la Universitat de Barcelona, l'Hospital Clínic, els Transports Metropolitans de Barcelona, els Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya, etc.
- » **Economia privada - lucrativa** És l'economia impulsada per iniciatives privades (empreses, banca convencional, fons d'inversió, etc.) que ofereixen productes i serveis de tot tipus. Aquestes empreses i entitats tenen per objectiu crear i fer créixer negocis des d'una perspectiva capitalista; és a dir, prioritzant l'acumulació de capital i el lucre per damunt d'altres objectius i valors.
- » **Economia social i solidària** És l'economia dinamitzada per a iniciatives socioempresarials que posen el benestar humà i el compromís ambiental al centre de les seves activitats: cooperatives, mutualitats de previsió social, finances ètiques i solidàries, tercer sector social, empreses d'inserció i centres especials de treball. També s'hi inclouen altres iniciatives comunitàries que introdueixen altres formes econòmiques, com la reciprocitat, els bancs del temps, els mercats d'intercanvi, els horts urbans, etc. Alguns exemples d'iniciatives d'aquesta economia són: Som Energia, Coop57, Abacus SCCL, Arrels

Fundació, Ateneu Popular Nou Barris, Cadí SCCL.

- » **Cooperació social informal:** És un tipus d'activitat econòmica que hi inclou totes les relacions humanes no organitzades que cobreixen les necessitats socials i emocionals de la nostra vida. Per exemple, les pràctiques suport mutu i de col·laboració entre persones amigues, veïnes, familiars, etc.
- » **Economia feminista i de les cures:** Aquesta perspectiva econòmica es desenvolupa a continuació.

Economia feminista i de les cures

La majoria de les nostres decisions són ràpides. De fet, segons la Universitat de Harvard, l'economia feminista vol posar al centre la qualitat de vida de les persones. Per fer-ho, reivindica el valor de tots els treballs necessaris per a la subsistència humana, el benestar i la reproducció social (cultivar i cuinar menjar, netejar, descansar, educar els infants, cuidar els malalts, etc.). Treballs que, històricament, han estat ignorats pels principals corrents de pensament econòmic.

Els models econòmics convencionals situen el mercat, la moneda i l'organització de les tasques productives en primer lloc. L'economia feminista, en canvi, vol analitzar i actuar també sobre l'esfera reproductiva en interacció amb l'esfera productiva. Reivindica que les aportacions fetes pel treball no mercantil, dedicades a la cura de la vida humana i a la provisió de benestar, i denuncia el protagonisme social i econòmic de l'esfera productiva, que mana l'organització de la resta d'àmbits de la vida.

El pes de l'esfera reproductiva de la vida ha caigut de manera tradicional en les dones. Tot i que sembla que avui ja estem superant aquesta estructura social, les dones continuen tenint un pes molt significatiu en les tasques de provisió de cures a les persones de la família i l'entorn social. Segons dades de l'Idescat del 2011, la mitjana de temps diari que les dones destinen a la llar i a la família és de 4 hores i 14 minuts, mentre que els homes hi destinen 2 hores i 35 minuts.

L'economia feminista busca eradicar les desigualtats de poder per raó de gènere, lluitant per la corresponsabilitat social. Per això, s'inclou dins de l'economia social i solidària.

La importància de les cures

Les tasques de cura són aquelles que asseguruen el benestar i desenvolupament humà de les persones que integren un grup: la família, unes companyes de pis, un grup d'amistat, unes companyes de feina, el grup-classe, la comunitat de veïns i veïnes, etc.

Cuidar no només posa l'accent en el què sinó també en el com. La forma com s'actua condiciona que una tasca sigui realment curiosa: tenir compte l'opinió de les demés persones, tractar-nos amb respecte i afecte, etc.

Des d'aquesta perspectiva la cura es té en compte en tres dimensions -que normalment no es desenvolupen- amb l'objectiu de fer-la visible en l'àmbit social i de treure-la de l'esfera domèstica i personal. Aquestes dimensions són:

- » Econòmica: reconeix que les economies productives es beneficien del treball de cura no reconegut ni remunerat.
- » Social: reconeix que les cures prestades busquen combatre les múltiples desigualtats socials que acompanyen la provisió i la recepció de cures.
- » Política: defensa que cal promoure la corresponsabilitat entre els diferents actors socials (entre els quals s'inclouen les administracions) en la provisió i recepció de cures.

Per saber-ne més

Consulta l'annex "Bibliografia, enllaços i recursos de referència" de l'Itinerari Educatiu d'Economia Social i Finances Ètiques per aprofundir en aquesta temàtica.

PROPOSTES EDUCATIVES

Plantejament de les sessions

Es proposa desenvolupar les activitats i continguts d'aquest mòdul en dues sessions:

Sessió	Plantejament	Temporalització
1. Introducció i exploració	Dinamització amb un/a formador/a extern	1 hora
2. Ampliació i consolidació	Realització de les activitats per part del professorat	1 hora

SESSIÓ 1: Introducció i exploració (taller dinamitzat)

Activitat 1: Què és l'economia?

Temporalització orientativa: **15 minuts**

Presentació

Aquesta activitat té per objectiu activar els coneixements previs de l'alumnat.

Partim de l'observació de diverses necessitats humanes i valorem amb quin tipus de recursos es resolen. A partir d'aquí, expliquem i distingim diferents tipus d'economia.

Desenvolupament de l'activitat

1. Donem a cada participant 1 post-it.
  - » Indiquem als nois i noies que anotin què és el primer que els passa pel cap en sentir la paraula "economia". Es recomana escriure les paraules en retoladors i lletres grans per facilitar la lectura posterior.
  - » Una vegada escrites les paraules, enganxem els post-it en una paret o pissarra per tal de posar-les en comú amb tot el grup.
2. A continuació, repartim diferents imatges a l'alumnat i anem demanem què pensin quines necessitats representen i com s'estan resolent. Al costat dels post-its (a la pissarra o en un paper mural) anotem les paraules que sorgeixen: afecte, seguretat, alimentació, llar...
3. Contrastem les paraules dels post-its amb les del llistat creat a partir de les imatges. Preguntem als nois i noies si les paraules del llistat tenen relació o no amb l'economia. A partir del debat entorn de les imatges, podem veure les diferents impressions que tenen sobre què és i què no és l'economia.
4. Si volem, podem ampliar la reflexió a partir de diverses qüestions com ara: l'economia només té a veure amb el món monetari i financer? etc.

Observació: l'activitat inclou diverses fotografies. Es poden treballar en diferents grups petits de manera simultània o seleccionar-ne algunes per desenvolupar l'activitat de forma més àgil.

Materials necessaris

Fotografies per mostrar diverses necessitats humanes.

Veure-les al final del document "Annex Activitat 1".

Activitat 2: Quines necessitats tenim? Com les resollem?

Temporalització orientativa: **30 minuts**

Presentació

En aquesta activitat, demanem a l'alumnat que, en grups de 3 o 4 persones, llistin quines són les seves necessitats durant un dia.

Desenvolupament de la proposta

Seguim els passos següents:

1. A partir de les fotografies i treball fet en l'activitat anterior hauran d'identificar necessitats de diferents tipus: materials, emocionals, de cures, etc.
2. Quan hagin acabat les llistes de les diferents necessitats, es poden posar en comú amb la resta de l'aula per elaborar una llista col·lectiva més àmplia. Per fer-ho, podeu repartir a l'alumnat la Fitxa 1.
3. Una vegada tots els grups tenen les llistes de necessitats fetes, demanem que cada 2 grups se les intercanviïn. Cada grup haurà d'escriure una proposta de recursos amb els que es resoldrien les diferents necessitats de la llista proposada per l'altre equip. Al principi, podem facilitar exemples a l'alumnat per ajudar a comprendre la tasca.
4. Quan cada grup hagi elaborat la seva proposta de recursos es posen en comú amb tota l'aula. Durant la posada en comú ens centrarem en valorar quines són les necessitats més recurrents i els recursos proposats per resoldre-les.
5. Finalment, per alimentar el debat entorn d'aquestes necessitats i la seva resolució podem anar fent les preguntes següents:
  - » Heu trobat opcions per resoldre totes les necessitats que se us plantejaven?
  - » D'on provenen els recursos que resolen les vostres necessitats materials? I les necessitats afectives?
  - » Totes les necessitats es resolen mitjançant un intercanvi monetari? Es podrien arribar a resoldre sense diners?

Mòdul 1. Activitat 2. Fitxa 1: **Necessitats i recursos**

Quines són les nostres necessitats diàries?

Exemple: esmorzar

-
-
-
-
-

Quins recursos fan falta per resoldre aquestes necessitats?

Exemple: aliments, diners

-
-
-
-
-

De quin lloc obtenim els recursos?

Exemple: cuina de casa, fleca,

-
-
-
-
-

SESSIÓ 2: Ampliació i consolidació

Activitat 3: Quines economies mouen el nostre món?

Temporalització orientativa: **20 minuts**

Presentació

Comencem repassant de què vam parlar a la primera sessió del mòdul i revisem la taula de necessitats i recursos. A continuació, relacionarem aquests continguts amb els diferents tipus d'economies. Tancarem l'activitat amb una reflexió i síntesi finals sobre els diferents tipus d'economia que participen de les nostres vides i el valor social que els atorguem.

Seguim aquests passos:

1. Expliquem breument els diferents tipus d'economia, mentre repassem els continguts de la sessió prèvia.
2. Proposem a l'alumnat que ompli un quadre resum de la fitxa 2 per tal de consolidar el coneixement sobre el tipus d'economia, els recursos que resol de manera més habitual, les relacions que predominen en aquesta economia i el pes social que té. Per fer-ho es pot fer servir la fitxa model que es proposa en aquest mòdul o donar un full en blanc i que tracin un mapa conceptual lliure.
3. Finalment, vinculem cadascuna de les necessitats i recursos desglossats a la sessió anterior amb un o altre tipus d'economia. En alguns casos, i pot haver diverses possibilitats.
4. Per tancar l'activitat, es poden plantejar algunes preguntes de reflexió final al grup-classe. L'objectiu d'aquest moment de reflexió final serà acabar de valorar totes les formes d'economia més enllà del valor social que ja tenen.

- » Sobre qui recauen la majoria de tasques en l'economia de les cures ?
- » De quin gènere són, aquestes persones? És una situació escollida o un rol social establert? Creieu que és just ?
- » Per què creieu que donem tan poc valor social a les tasques de cures i relacions informals i tant al comerç ?
- » Quines necessitats creieu que és més convenient resoldre, per poder sostenir la vida ?

Materials necessaris

- » **Fitxa 1** – Necessitats i recursos (resultats de la sessió anterior)
- » **Fitxa 2** – Tipus d'economia

Mòdul 1. Activitat 3. Fitxa 2: Tipus d'economia

Després de tot allò que has après i reflexionat en aquestes sessions, explica amb les teves pròpies paraules què és l'economia.

Per què parlem d'economies plurals? Quins tipus d'economia existeixen? Descriu-les breument en el quadre següent.

Tipus d'economia	Característiques principals

Activitat 4: Qui cuida a qui?

Temporalització orientativa: **20 minuts**

Presentació

L'economia no només té a veure amb els diners i els números, també té relació amb com gestionem el nostre temps, qui s'encarrega de les tasques reproductives, quines relacions socials alimentem, etc.

En aquesta activitat posarem en valor les cures i revisarem qui ens ha cuidat i a qui hem cuidat nosaltres, ja sigui en situacions quotidianes com en moment especialment significatius per a nosaltres.

Desenvolupament de l'activitat:

1. Comencem plantejant algunes qüestions inicials per connectar l'activitat amb les altres activitats anteriors del mòdul: Si parlem de les cures des de la llar i de les persones, quines tasques ens venen al cap? Estan relacionades amb les necessitats bàsiques que hem esmentat al llistat anterior?
2. Després, donem un temps a l'alumnat perquè cadascú pensi en alguna persona que l'ha cuidat durant la seva vida (des del naixement fins a l'actualitat) i alguna acció de cura rebuda que recordi especialment. Després, a la inversa, que pensi en algun moment en què ell o ella hagi cuidat activament a una altra persona (amic o amiga, avi o àvia, germà més petit, etc.)
3. Repartim un full o làmina de dibuix a cada alumne/a per tal de que il·lustri o narri per escrit els seus records de les dues vivències. Els proposem que donin un títol a la creació de manera que es vegi la persona que representa + la tasca que realitza.
4. Una vegada acabades les il·lustracions o narracions, agrupem l'alumnat en grups de 2 o 3 perquè es comparteixin l'experiència. Els diguem que expliquin quina necessitat humana hi havia en el moment en què van rebre i/o donar cures. També els proposem que valorin aquesta experiència respecte d'altres vivències mediatades per diners. Ens podem adonar que, a banda del valor purament monetari, hi ha el "valor social". Podem dir que les cures ens fan rebre un tipus de guanys que tenen a veure amb les necessitats bàsiques. Generen sostenibilitat i pau en les relacions i les emocions.
5. 5. Individualment o per parelles, reflexionem i completem la fitxa 3.

Mòdul 1. Activitat 4. Fitxa 3: Reflexionem sobre les cures

Per què són necessàries les cures? Què ens aporten?

Cuidar no és només què es fa, sinó també com es fa. Descriviu què caracteritza una activitat feta amb cura.

Què passaria amb l'economia productiva i financera sinó ens cuidessin ni nosaltres cuidessim mai als altres?

Annex Activitat 1:
Fotografies d'algunes necessitats humanes bàsiques

Alimentació saludable

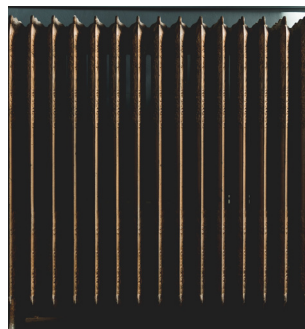
Accés a l'aigua potable

Atenció mèdica

Cura dels infants

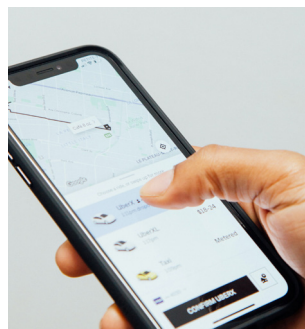
Accés a la calefacció

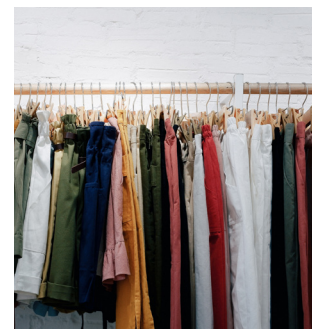
Dret a l'educació

**Amistat
i relacions socials**

**Accés a la tecnologia
i la comunicació**

Roba